
Vlaanderen houdt (af)stand in regionaal Europa

Sels, L. & Herremans, W. 2012. *Vlaanderen houdt (af)stand in een unie met verschillende snelheden. Een vergelijking van Europese regionale arbeidsmarkten*. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.

In dit artikel brengen we de grote verschillen in arbeidsmarktdynamiek in de Europese regio's in beeld. Onder invloed van de economische crisisjaren zijn de verschillen tussen de regio's behoorlijk toegenomen. Vlaanderen behoort bij de regio's die de crisis tot hiertoe redelijk goed hebben doorstaan. Toch is het Vlaams Gewest er in de voorbije jaren niet in geslaagd om de kloof met de Europese topregio's substantieel te verkleinen.

sterk mogelijk op elkaar lijken en zo min mogelijk op regio's uit andere clusters. Aan de hand van twee kaarten tonen we de verdeling van de regio's over de clusters. Voor de indicatoren en de exacte cijfers van de individuele regio's verwijzen we naar het rapport (Sels & Herremans, 2012).²

Regionale clustering

Aan de hand van een aantal centrale arbeidsmarkt-indicatoren in de Europese regio's voeren we twee comparatieve analyses uit met behulp van clusteranalyse. Een eerste analyse groepeerde de Europese regio's op NUTS-1 niveau¹ volgens hun scores op de algemene werkzaamheid, de werkzaamheid van vrouwen en deze bij de 55-plussers anno 2011, de werkzaamheid bij de laaggeschoolden anno 2010 en de jongerenwerkloosheid anno 2011. De combinatie van deze vijf indicatoren laat toe om de aandacht te vestigen op de grote verschillen in algemene werkzaamheid ('werk, werk, werk'), en weerspiegelt tegelijk het Europese streven naar een gelijkere arbeidsmarktdeelneming van verschillende kansengroepen ('inclusieve arbeidsmarkt'). Een tweede analyse ordent de regio's volgens de evolutie die ze in hun arbeidsmarktprestaties maakten (in de periode 2006-2011).

De clusteranalyses hebben tot doel de regio's zo te groeperen dat de regio's binnen één cluster zo

Vlaanderen in Europa: de situatie anno 2011

In een eerste clusteranalyse worden de Europese regio's verdeeld over zeven clusters volgens hun arbeidsmarktprestaties anno 2011. Tabel 1 geeft de gemiddelde waarden per cluster. Figuur 1 biedt een visuele weergave van de clusters. Ter aanvulling geven we in figuur 2 ook het armoederisico per regio weer. Deze 'at risk of poverty rate' is niet opgenomen in de clusteranalyse. We geven deze ratio wel weer om te kunnen differentiëren binnen clusters en om aan te geven of hoge werkzaamheidsgraden ook gepaard gaan met een sterke maatschappelijke inclusie (en niet ten koste van een hoog aandeel 'working poor'). De armoederisicograad is het percentage personen met een gestandaardiseerd huishoudinkomen lager dan 60% van het nationaal mediaan gestandaardiseerd huishoudinkomen.

In wat volgt overlopen we de clusters en zetten we de voornaamste vaststellingen op een rij.

Tabel 1.

Overzicht van de clusters (stockvariabelen) (EU-regio's)

	Aantal regio's	Werkzaamheidsgraad (%)				Werkloosheidsgraad (%)
		Totaal 2011 (20-64 jaar)	Vrouwen 2011 (20-64 jaar)	55-plussers 2011 (55-64 jaar)	Laaggeschoolden 2010 (25-64 jaar)	Jongeren 2011 (15-24 jaar)
EU-27		68,6	62,3	47,4	53,8	21,4
Vlaams Gewest		71,8	66,4	38,9	53,3	12,7
Cluster 1	6	80,1	77,0	68,8	67,1	16,0
Cluster 2	24	75,7	70,5	57,4	57,0	12,0
Cluster 3	18	70,4	66,2	52,4	42,7	22,2
Cluster 4 (VLA)	15	69,4	63,6	39,8	55,6	18,3
Cluster 5	10	65,5	58,5	46,0	60,8	37,3
Cluster 6 (WAL,BRU)	15	62,2	55,7	36,9	40,3	28,0
Cluster 7	7	54,8	44,6	38,1	47,4	46,4

Noten: Clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden in 2011 (voor laaggeschoolden in 2010) en de jongerenwerkloosheidsgraad in 2011; hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode.

Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Cluster 1: kop van het Europese peloton

De regio's van de eerste cluster zijn de topregio's van Europa. Het gaat om de Finse regio Åland, die de hoogste scores laat optekenen van alle Europese regio's, de Duitse regio's Baden-Württemberg en Brandenburg, en de drie Zweedse regio's. Deze zes regio's onderscheiden zich met name door hun erg hoge scores op de verschillende werkzaamheidsindicatoren. Vooral de algemene werkzaamheid situeert zich op erg hoog niveau, Åland op 84,1%, de Zweedse regio's en Baden-Württemberg rond 80%. Enkel Brandenburg scoort enkele procentpunten lager, maar wordt in deze groep ondergebracht omwille van de hoge werkzaamheid bij de laaggeschoolden. Mogelijk spelen de bijzondere demografische kenmerken, beïnvloed door de Oost-Duitse achtergrond, hier een rol, evenals de sterke ontwikkeling van Berlijn, dat als een enclave in Brandenburg ligt. De hoge scores van deze regio blijven opmerkelijk en bewijzen de mogelijkheden van grote structurele hervormingen in een relatief kort tijdspanne van 20 jaar na het verdwijnen van het IJzeren Gordijn.

Blijft de vraag of deze regio's nuttige benchmarks zijn voor Vlaanderen. Zuiver afgaande op het

scorepatroon is dit zeker het geval voor Åland, ware het niet dat Åland in niets te vergelijken is met welke andere regio ook. Het grondgebied valt samen met de gelijknamige eilandengroep in de monding van de Botnische Golf, halverwege Zweden en Finland. Het inwonertal bedraagt amper 25 392, pakweg de grootte van Zottegem, Aarschot, Ronse of Harelbeke. Åland heeft wel een autonome regering en een eigen parlement, een eigen politiekorps en een eigen vlag, en geeft zowaar eigen postzegels uit. Maar daar stopt elke gelijkenis.

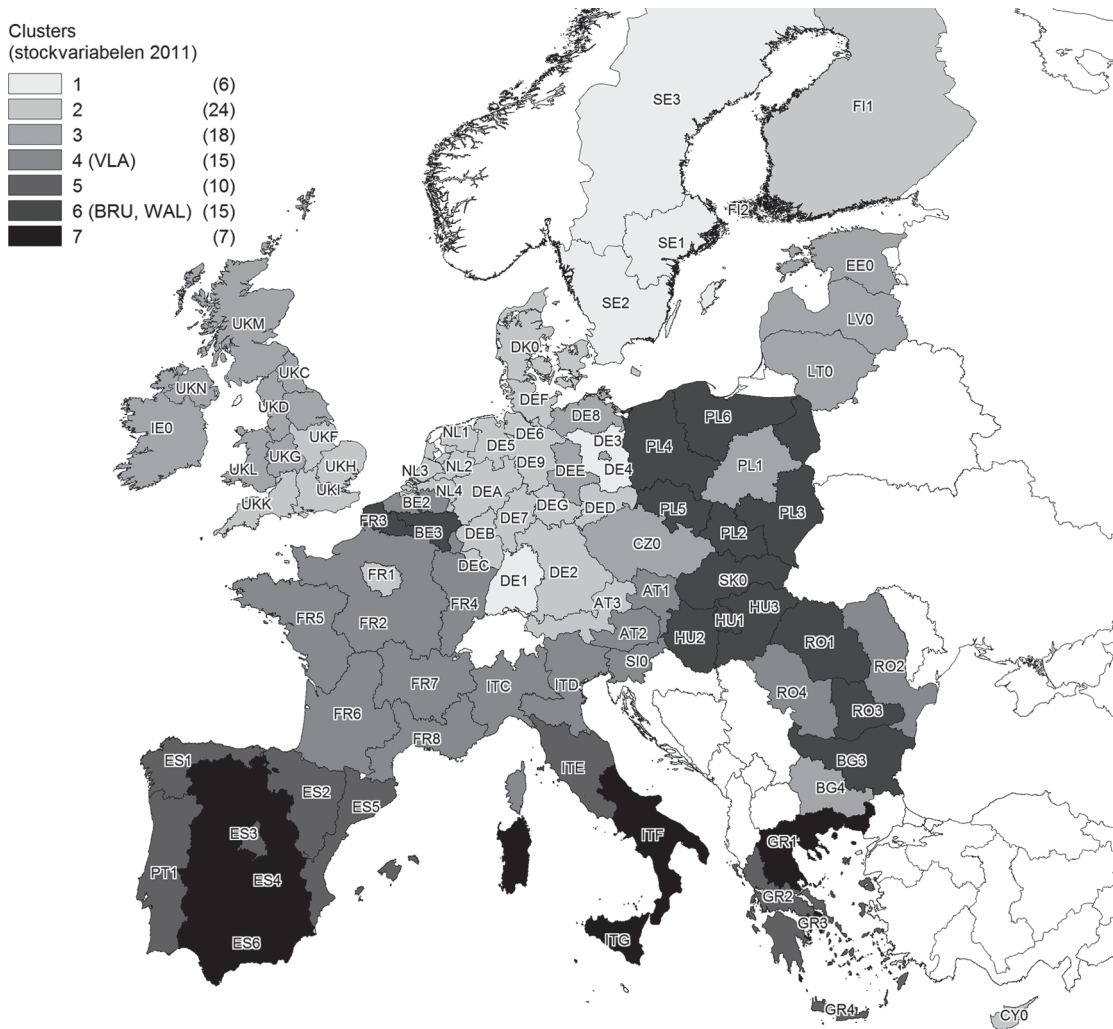
De Zweedse regio's zijn inspirerend voor het Vlaamse eindeloopbaanbeleid, met in elke regio een werkzaamheid van meer dan 70% bij de 55-plussers. Dat is bijna tweemaal zo hoog als in Vlaanderen. De Zweedse regio's hebben echter een in vergelijking met Vlaanderen problematische hoge jeugdwerkloosheid. Zweden is het EU-land met de hoogste ratio van jeugdwerkloosheid versus algemene werkloosheid. De jeugdwerkloosheid bedroeg in 2011 22,9%, versus een algemene werkloosheid van amper 7,7%. De jeugdwerkloosheid is er deels conjunctureel, met pieken rond 25% in 2009 en 2010. Opmerkelijk is echter vooral de geleidelijke 'oploop' sinds 2000, toen de jeugdwerkloosheid amper 9,5% bedroeg. In 2005 was dit al

22,8% en men is er niet meer in geslaagd om dit cijfer af te bouwen. De algemene werkloosheid is in deze periode nauwelijks gestegen, wat ook aangeeft dat het in eerste instantie om schoolverlaterswerkloosheid gaat. De hoge Zweedse jeugdwerkloosheid wordt dan ook vooral gerelateerd aan structurele oorzaken in verband met studiekeuze, gebrek aan werkervaringsplaatsen in het onderwijs en een globaal manke overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt.

Brandenburg (hoofdstad Potsdam, Cottbus als belangrijke stad) is omwille van zijn historiek evenmin een evidente benchmark. Bovendien kampt de regio met een relatief hoog armoederisico. Blijft vooral Baden-Württemberg (regio rond Stuttgart) over als excellent vergelijkingspunt. Deze regio combineert een globaal hoge werkzaamheid, veel actieve 55-plussers en een bijzonder lage jeugdwerkloosheid van amper 5,7% met een met Vlaanderen vergelijkbaar armoederisico.

Figuur 1.

Visuele weergave van de clusters (stockvariabelen) – (EU-regio's)

Noten: Zie Sels & Herremans (2012) voor de arbeidsmarktprestaties in de individuele regio's.

Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Cluster 2: robuuste prestaties

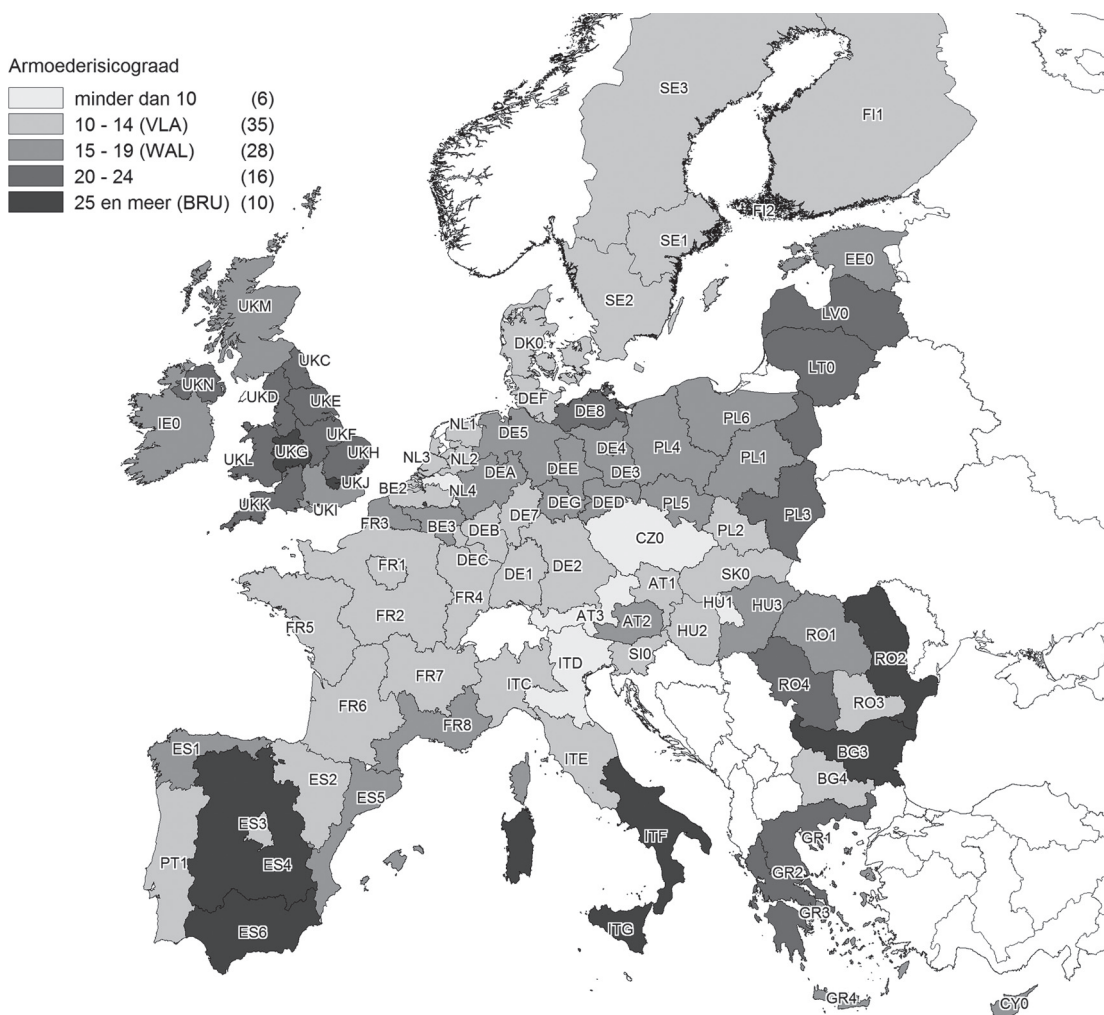
De tweede cluster telt 24 regio's en omvat vooral Duitse, Nederlandse en Engelse regio's. Deze regio's laten hoge werkzaamheidsscores optekenen. De globale werkzaamheid ligt, op enkele uitzonderingen na, boven 75%. De goede score wordt doorgetrokken bij de vrouwen. Opmerkelijk is vooral dat, op één na (Westösterreich), elk van deze regio's een werkzaamheid van meer dan 50% haalt bij de 55-plussers. Inzake jeugdwerkloosheid

en armoederisico's is de verscheidenheid echter groot.

Beieren (München-Augsburg-Würzburg) is in deze tweede cluster duidelijk de topregio. Eigenlijk vertoont deze regio een profiel dat evenwichtiger is dan het profiel van de regio's uit cluster 1. De werkzaamheid benadert de 80%, 62 op 100 55-plussers zijn aan de slag, en ook de werkzaamheid bij de laaggeschoolden ligt hoog (62,2%), al is het net op deze indicator dat Beieren de rol van

Figuur 2.

Armoederisicograad – (EU-regio's)

Noten: Zie Sels & Herremans (2012) voor de armoedecijfers in de individuele regio's.

Bron: Eurostat SILC (Bewerking Steunpunt WSE)

cluster 1 lost. De jeugdwerkloosheid is er met 5,4% verwaarloosbaar en het armoederisico met 10% beheersbaar. De scores zijn vergelijkbaar met die van Baden-Württemberg. Het zijn dan ook aan mekaar grenzende regio's in Zuid-Duitsland. Hessen (Wiesbaden, Frankfurt-am-Main) grenst overigens ook aan beide regio's. Ook dit is een economisch bijzonder sterke Duitse regio met over de hele lijn mooie arbeidsmarktprestaties.

De overige Duitse regio's scoren goed, maar kampen met relatief hogere armoederisico's. Die lopen soms behoorlijk op, zoals in de voormalige DDR-regio's Thüringen met 17,6% (Erfurt, Gera, Jena, Weimar) en Sachsen met 19,4% (Dresden, Leipzig, Chemnitz), evenals in Bremen met 21,1%. Bremen is echter veeleer een stad dan een regio. Bremen vormt samen met Bremerhaven de deelstaat Vrije Hanzestad Bremen en situeert zich als een enclave in Nedersachsen. Ook Hamburg vormt als stad een afzonderlijke deelstaat.

De Nederlandse regio's zijn ook een belangrijke groep in deze tweede cluster. De vier regio's ontlopen mekaar al bij al niet veel en vertonen elk een evenwichtig patroon. Ondanks de economische onzekerheid blijven de werkzaamheids- en werkloosheidsscores zeer behoorlijk, met een armoederisico dat in de buurt van het Vlaamse ligt. In tegenstelling tot wat in Duitsland het geval is, hebben deze regio's in beleidstermen weinig betekenis. Ze worden eigenlijk voor statistische doeleinden onderscheiden. Als relevante benchmark kan bijgevolg beter naar Nederland als geheel gekeken worden.

West-Oostenrijk en Oostenrijk in het algemeen doen het economisch goed en zijn op het vlak van de organisatie van arbeidsrecht en arbeidsmarktbeleid bij momenten erg innovatief. In de globale arbeidsmarktprestaties gaat het de goede weg op, maar inzake werkzaamheid bij 55-plussers blijft de score laag. Oostenrijk heeft op dat vlak veel gemeen met België.

Ook Denemarken blijft op vele vlakken wellicht een nuttige inspiratiebron wanneer het aankomt op de organisatie van het arbeidsmarktbeleid. De werkzaamheid in Denemarken heeft de jongste jaren echter klappen gekregen, wat zich uit in een stijgende jeugdwerkloosheid en een in vergelijking

met Vlaanderen intussen hoger armoederisico. Dat kan ook gezegd worden van Manner-Suomi, eigenlijk gewoon Finland zonder de Åland-eilanden, dat vooral kampt met hoge jeugdwerkloosheid.

De Engelse regio's in deze cluster kennen globaal mooie werkzaamheidscijfers, maar scoren met name bij de laaggeschoolden beduidend lager dan de betere Duitse en Nederlandse regio's. Dat verklaart wellicht mede de hoge armoederisico's, die voor elk van deze regio's rond de 20% schommelen. Ook de jeugdwerkloosheid ligt er comparatief hoog en blijft stijgen. In die zin vormen deze regio's voor Vlaanderen minder nuttige vergelijkingspunten. Dat is zeker zo wanneer we de grote verschillen in de organisatie van overheid en sociale zekerheid en de visie op Europese integratie mee in acht nemen.

Cluster 3: mooie scores bij 55-plussers, problemen bij jongeren en laaggeschoolden

De derde cluster telt achttien regio's. Deze groep heeft een minder eenduidig profiel op de algemene werkzaamheid. We vinden er zowel regio's met een behoorlijke werkzaamheidsscore, met name de Duitse en Britse regio's, maar net zo goed regio's en landen die hier matig scoren. Deze cluster wordt overwegend getypeerd door problemen inzake werkzaamheid bij de laaggeschoolden, met scores beneden 50% en een clustergemiddelde van amper 42%. In sommige van deze regio's is de werkzaamheid bij de laaggeschoolden ronduit problematisch, bijvoorbeeld in Mecklenburg-Vorpommeren – dit is de voormalige DDR-regio rond Schwerin en Rostock (29,2%) -, in Litouwen (32,4%) en in North East England, de regio van onder andere Newcastle, Sunderland en Middlesbrough (41,2%).

Opvallend is verder de relatief hoge jeugdwerkloosheid, op de enkele Duitse regio's na. Met name Ierland (29,4%), Letland (29,1%), Litouwen (32,9%), Wales (25,2%), London en West Midlands zijn op dit vlak problematisch. Op Tsjechië na worden deze regio's ook gekenmerkt door een hoog armoederisico, met pieken tot 28% in London, 25% in de West Midlands (de regio rond probleemsteden zoals Coventry en Birmingham) en 24% in North West England (met onder andere Liverpool, Manchester, Bolton en Blackpool).

Eigenlijk combineert deze cluster enerzijds relatief achtergestelde regio's of grootstedelijke gebieden uit het Verenigd Koninkrijk en Duitsland met regio's en landen die met de economische crisis in vrije val zijn, zoals Litouwen, Letland en Ierland. Ierland kende in 2007 nog een werkzaamheid van 73,8%, en is naar 64,1% getuimeld. Letland en Litouwen zakten van respectievelijk 75,8% en 72,9% in 2008 naar 67,2% in 2011.

Cluster 4: 'early exit' regio's

De vierde cluster telt vijftien regio's, waaronder het Vlaamse Gewest, Luxemburg, Slovenië, twee Oostenrijkse en een aantal Franse en Italiaanse regio's. Daarnaast bevat de cluster ook nog twee Roemeense regio's die hier op basis van hun algemeen profiel wat ongelukkig zijn terechtgekomen. De regio's in deze cluster laten, op de twee Oostenrijkse regio's na, een eerder bescheiden werkzaamheid rond 70% optekenen. Kenmerkend is echter vooral de lage werkzaamheid bij de 55-plussers, met overwegend scores rond 40%. De werkzaamheid van laaggeschoolden is in Europees perspectief heel gemiddeld, terwijl de jeugdwerkloosheid aan de hoge kant is, maar minder problematisch dan in de derde cluster. De armoederisico's zijn, op de Roemeense regio's na, beter dan het Europese gemiddelde.

Het gaat hier om regionale arbeidsmarkten die in een Europees perspectief zouden kunnen aanpakken bij cluster 2, op voorwaarde dat de werkzaamheid bij de 55-plussers verbetert. Dit geldt dan vooral voor de twee Oostenrijkse regio's, die op alle andere indicatoren behoorlijke scores laten optekenen, en tevens voor het Vlaams Gewest, dat ook duidelijk aan de 'bovenkant' van de rangschikking zit in deze cluster en onder voorwaarde van een actief eindeloopbaanbeleid (hopelijk zonder verdringingseffecten ten aanzien van andere groepen) de sprong zou kunnen maken.

Verder telt deze cluster vooral veel Franse regio's, niet verwonderlijk aangezien Frankrijk ten aanzien van 55-plussers een met België vergelijkbaar (non) beleid heeft gevoerd en ook zonder meer als een typevoorbeeld van 'early exit culture' gezien kan worden. De Franse regio's zijn op alle indicatoren heel vergelijkbaar met Vlaanderen, op de hoge en stijgende jeugdwerkloosheid na. Hetzelfde geldt

voor de Noord-Italiaanse regio's, die zich overigens heel scherp onderscheiden van de Zuid-Italiaanse regio's (zie verder bij cluster 7).

Cluster 5: bescheiden werkzaamheid, hoge jeugdwerkloosheid

De vijfde cluster telt tien regio's, en groepeerd Portugal, de relatief 'betere' Spaanse en Griekse regio's, evenals centraal Italië. De werkzaamheidsscores in deze regio's zijn eerder laag tot zeer laag (bijvoorbeeld in de Griekse regio's en in het Spaanse Este en Noroeste). Het gaat om probleemgebieden, zwaar getroffen door de economische crisis. Maar bijvoorbeeld in het geval van Spanje zijn dit nog de sterkhouders, in het noorden en oosten van het land. De werkzaamheid bij de 55-plussers is naar Belgische standaarden behoorlijk, de werkzaamheid bij de laaggeschoolden is er zelfs comparatief hoog. Dat laatste heeft wellicht ook te maken met de samenstelling van de bevolking, die in deze regio's verhoudingsgewijs nog veel meer lager geschoold telt. Meest problematisch is echter de piekende jeugdwerkloosheid, met scores tussen 28,9% in Centraal-Italië tot 46,8% in Oost-Spanje. De armoederisico's lijken dan nog mee te vallen. Maar met name in dit type regio's is het van belang om in herinnering te houden dat het om een relatieve maatstaf gaat. Is het nationaal mediaan gestandaardiseerd huishoudinkomen eerder laag, dan drukt dit ook het aantal huishoudens dat in relatieve armoede leeft.

Cluster 6: Oost-Europa en... Zuid-België

In cluster 6 vinden we Brussel en het Waals Gewest terug, in het weinig benijdenswaardige gezelschap van nogal wat Oost-Europese regio's, maar ook het aanpalende Nord-Pas-de-Calais, dat duidelijk met het Waals Gewest dezelfde problemen deelt. Deze regio's scoren slecht op de globale werkzaamheid, met scores tussen 56% en 65%. Ook de werkzaamheid van de 55-plussers ligt eerder laag, maar wel met een behoorlijke spreiding. De jeugdwerkloosheidscijfers zijn nog niet van de grootteorde die we bijvoorbeeld in de Spaanse regio's optekenen, maar met scores tussen 20% en 35% (Brussel) toch ook stilaan alarmerend.

Problematisch is dat zowel Wallonië als Brussel relatief bekeken zelfs binnen deze cluster niet goed

scoren. Voor Brussel geldt hier de grootstedelijke problematiek als verzachtende omstandigheid. Een grootstad vergelijken met een ruimere regio is niet helemaal correct. Toch hebben we in andere clusters heel wat andere grootsteden zien passeren (bijvoorbeeld Berlijn, Hamburg, London, Parijs en Madrid), ook elk met hun problemen, maar met globaal een toch veel gunstiger patroon. Vooral de mix van hoge jeugdwerkloosheid (35,3%) en geringe werkzaamheid bij een nochtans erg grote populatie laaggeschoolden (43%) is hoogst zorgwekkend. Ook het Brusselse armoedecijfer – zij het minder betrouwbaar omwille van de beperkte steekproefomvang – situeert zich al jaren boven de 25%. Het Waals Gewest is er ondanks een relatief ‘rustige’ crisisperiode niet in geslaagd zijn relatieve positie binnen Europa drastisch te verbeteren. De werkzaamheid blijft laag, ook bij 55-plussers en laaggeschoolden en de jeugdwerkloosheid ligt met 25,2% tweemaal zo hoog als in Vlaanderen. Het behoorlijk uitgebouwde sociale weefsel in België dempt de gevolgen in termen van armoederisico’s.

Cluster 7: de toestand is ernstig, en oogt ook hopeloos

Cluster 7 groepeerde de meest problematische regio’s. Het gaat om de Canarische Eilanden, het

grote centrum en het zuiden van Spanje, de enkel, voet en hiel van Italië en twee Griekse regio’s. De cijfers voor deze regio’s zijn ontvullend. De werkzaamheid duikt doorgaans onder 60% en in Zuid-Italië zelfs onder 50%, de jeugdwerkloosheid is er dramatisch hoog en continu stijgend. Grieks Macedonië, de Canarische Eilanden en Zuid-Spanje pieken in jeugdwerkloosheid boven 50%. De armoederisico’s zijn navenant. Dit is stilaan economisch oorlogsgebied.

Vlaanderen in Europa: de impact van de economische crisis

De tweede clusteranalyse groepeerde landen op basis van twee sets van criteria: enerzijds de situatie anno 2011, anderzijds de evolutie in de periode 2006-2011. Deze analyse geeft een interessante aanvulling, gezien ze ook in kaart brengt welke impact de crisis heeft gehad en vooral hoe verschillend de effecten zijn op werkzaamheid en (jeugd)werkloosheid. De Europese regio’s worden hier in vijf clusters opgedeeld. De clusters zijn gerangschikt naar hun evolutie in globale werkzaamheid sedert 2006. Tabel 2 toont de gemiddelde waarden per cluster. Figuur 3 is een visuele weergave van de clusters.

Tabel 2.

Overzicht van de clusters (stock- en flowvariabelen) (EU-regio’s; evolutie 2006-2011)

	Aantal regio’s	Werkzaamheidsgraad (%)								Werkloosheidsgraad (%)	
		Totaal (20-64 jaar)		Vrouwen (20-64 jaar)		55-plussers (55-64 jaar)		Laaggeschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
		’11 (%)	’06-’11 (ppt)	’11 (%)	’06-’11 (ppt)	’11 (%)	’06-’11 (ppt)	’10 (%)	’05-’10 (ppt)	’11 (%)	’06-’11 (ppt)
EU-27	95	68,6	-0,4	62,3	+1,0	47,4	+4,1	53,8	-2,0	21,4	+4,0
Vlaams Gewest		71,8	+1,2	66,4	+3,0	38,9	+7,5	53,3	+1,1	12,7	+0,2
Cluster 1	23	76,1	+4,1	71,4	+4,7	57,3	+10,3	56,1	+4,5	9,1	-3,9
Cluster 2 (BR, WAL)	15	60,1	+0,6	52,6	+1,7	36,6	+5,1	39,1	+0,1	30,1	+1,4
Cluster 3 (VLA)	23	68,5	-0,5	62,6	+0,2	41,8	+3,3	54,0	-0,8	20,9	+2,8
Cluster 4	19	74,2	-1,6	69,7	-0,4	58,8	+0,2	51,7	-5,1	21,6	+7,1
Cluster 5	15	62,6	-6,0	55,7	-0,8	44,4	-0,5	54,4	-4,9	41,3	+23,5

Noten: Clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden in 2011 (voor laaggeschoolden in 2010), de jongerenwerkloosheidsgraad in 2011 en de evoluties in deze maatstaven in de periode 2006-2011 (2005-2010 voor laaggeschoolden); hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode.

Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Cluster 1: Deutschland, es geht voran...

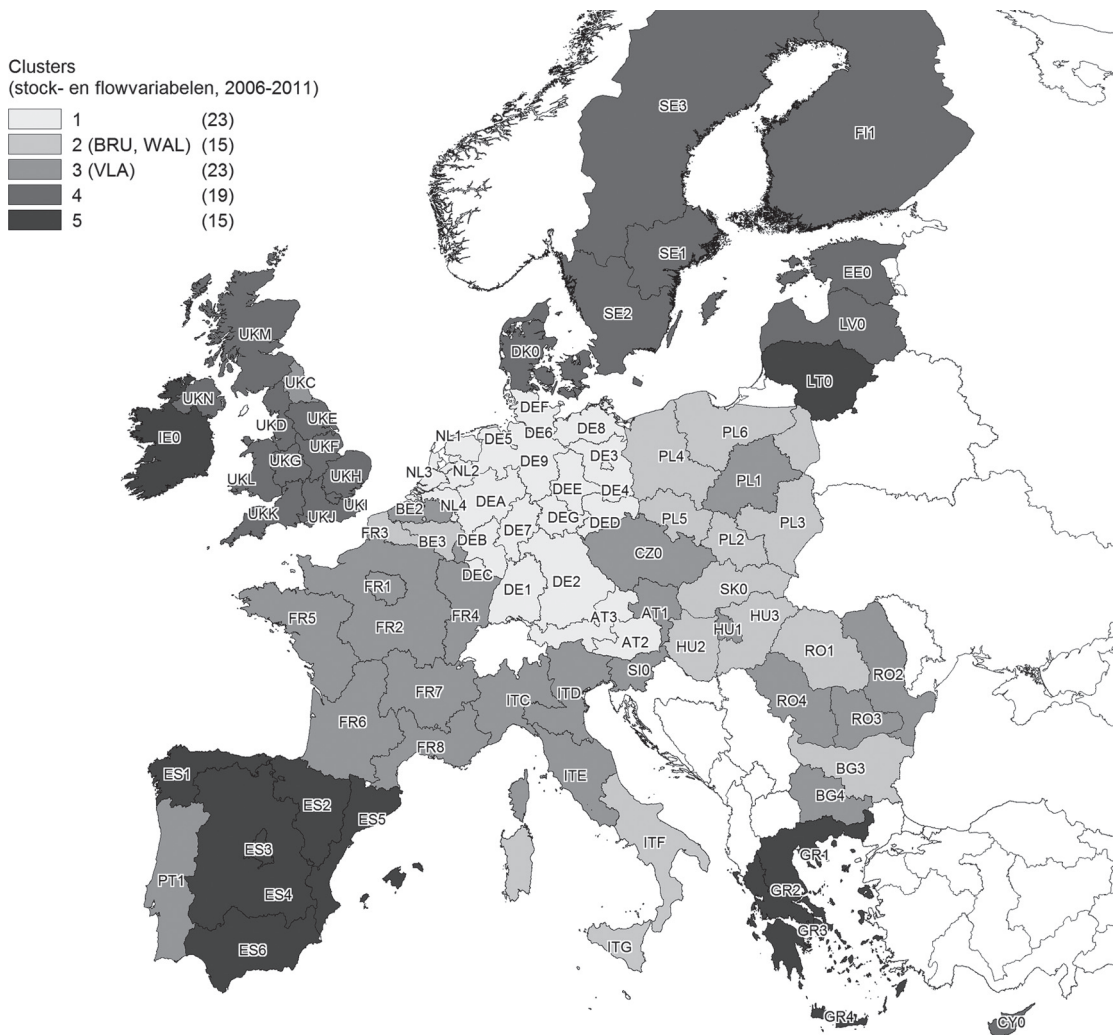
Cluster 1 groepeert de regio's die een relatief sterke vooruitgang in werkzaamheid hebben laten optekenen, ondanks barre tijden in de internationale handel en economie. De 'boost' in werkzaamheid steunt met name op een heel wezenlijke vooruitgang in werkzaamheid bij de 55-plussers (gemiddeld +10,3 procentpunten). Meest opmerkelijk is dat deze regio's gemiddeld ook een significante

daling in jeugdwerkloosheid gekend hebben (-3,9 procentpunten).

Figuur 3 toont het resultaat van de Duitse machts-greep op de Europese economie. De Duitse regio's voeren de rangschikking aan, met zestien op een rij en zonder ook maar één van de Länder achter te laten. Alle Duitse regio's hebben een vooruitgang in algemene werkzaamheid laten optekenen van minstens 3,4 procentpunten, met

Figuur 3.

Visuele weergave van de clusters (stock- en flowvariabelen) – (EU-regio's; evolutie 2006-2011)

Noten: Zie Sels & Herremans (2012) voor de arbeidsmarktprestaties in de individuele regio's.

Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

een uitschieter tot +7,8 procentpunten in Sachsen-Anhalt. Vooral de vooruitgang in werkzaamheid bij 55-plussers is ronduit spectaculair. Tien van de zestien regio's kenden op deze indicator een sprong voorwaarts van meer dan 10 procentpunten, met een piek van +16,8 procentpunten in Sachsen-Anhalt. Zuid- en West-Oostenrijk lijken zich in het zog van de Duitse motor geplaatst te hebben, met verbeteringen op alle indicatoren, zij het meer bescheiden.

Ook alle Nederlandse regio's vinden we terug in deze cluster. De vooruitgang in werkzaamheid is hier beperkt gebleven, met scores tussen +0,2 procentpunten en +1,3 procentpunten. Terwijl alle Duitse regio's in deze moeilijke jaren hun jeugdwerkloosheid hebben afgebouwd, is de jeugdwerkloosheid in de Nederlandse regio's wat gestegen. Hun startpositie was echter wel beter dan die van het merendeel van de Duitse regio's.

Cluster 2: wie weinig heeft, heeft ook niet veel te verliezen

Cluster 2 groepeerde regio's die een lage werkzaamheid kennen in 2011, maar in vergelijking met 2006 wat vooruitgegaan zijn of hun verlies beperkt gehouden hebben. In deze cluster vinden we onder meer het Waals en het Brussels Gewest terug. Het patroon van Brussel en Wallonië is enigszins typerend, met erg matige scores, relatieve status quo en enkel substantiële winst op het aandeel werkzame 55-plussers. Kenmerkend voor elk van deze regio's is de hoge jeugdwerkloosheid.

Binnen deze clusters zijn de Poolse regio's de duidelijke trekkers. Ze scoren nog steeds erg matig op algemene werkzaamheid, maar zijn er wel in geslaagd om ondanks een zware crisisperiode de werkzaamheid boven 60% te krikken. Samen met het Waals Gewest zijn het ook de enige regio's in deze cluster die hun jeugdwerkloosheid substantieel hebben kunnen verminderen.

Cluster 3: in het zadel

De regio's uit cluster 3, waaronder het Vlaams Gewest, laten globaal weinig verschuivingen optekenen. Het zijn regio's die wat ter plaatse trappelen;

of positiever uitgedrukt, die ondanks de terugval in de globale economie in het zadel blijven. De werkzaamheid schommelt globaal rond 70% en de vooruitgang of achteruitgang ten opzichte van 2006 is relatief beperkt.

Achter deze globale vaststelling gaan wel grote verschillen schuil. Zo is het Vlaams Gewest, samen met Luxemburg, Île de France en Oost-Oostenrijk, een typisch voorbeeld van een regio die weinig verschuiving laat optekenen in werkzaamheid en werkloosheid, op een betekenisvolle vooruitgang in de werkzaamheid bij 55-plussers na. De Noord-Italiaanse regio's daarentegen blijven ter plaatse trappelen, maar achter die ogenschijnlijke stabiliteit gaat een grote verschuiving plaats met enerzijds een significante stijging in de werkzaamheid van 55-plussers en anderzijds een problematische toename in jeugdwerkloosheid.

Cluster 4: sterke regio's die wat afglijden

De regio's uit cluster 4 laten een relatief hoge werkzaamheid optekenen in 2011, maar hebben de grootste moeite om hun positie te handhaven. Deze regio's kenden allemaal al een erg hoge werkzaamheid bij 55-plussers anno 2006, en tonen dan ook op deze indicator weinig vooruitgang en vaak ook lichte achteruitgang. Heel wat van deze regio's zien, ondanks globaal goede scores, de werkzaamheid bij laaggeschoolden sterk dalen en de werkloosheid bij jongeren behoorlijk toenemen. Het is dus de 'onderkant' van hun arbeidsmarkt die de prijs betaalt voor de economische onzekerheid.

Ook in deze cluster zijn er nog veel interne verschillen. Enerzijds is er de opmerkelijke stabiliteit van de Zweedse regio's, anderzijds is er de piekende jeugdwerkloosheid en het globale verlies in werkzaamheid in de Britse regio's. Denemarken, Estland en Letland krijgen behoorlijke klappen, met een achteruitgang in werkzaamheid die varieert tussen -3,7 procentpunten en -6,3 procentpunten.

Cluster 5: regio's in vrije val

De regio's uit cluster 5 krijgen de zwaarste klappen. De terugval in globale werkzaamheid is soms

spectaculair te noemen. Zo betekent de -10,8 procentpunten voor de Canarische Eilanden een verlies van 16,4% in werkzaamheidsgraad in amper 5 jaar tijd. Ierland heeft met een achteruitgang van -9,3 procentpunten ongeveer 12,7% van zijn werkzaamheidsniveau moeten prijsgeven. Ook de Spaanse en Griekse regio's lijken in vrije val.

Zoals bekend kennen deze regio's een hoge jeugdwerkloosheid, met pieken tot boven 50% in sommige Spaanse regio's. Het wordt ook duidelijk hoe spectaculair deze jeugdwerkloosheid in een korte tijdspanne gegroeid is. Ierland zag de jeugdwerkloosheid met 20,8 procentpunten toenemen, wat meer dan een verdrievoudiging betekent. Dat kan ook gezegd worden van de Portugese regio's. De Spaanse regio's kenden in economisch gunstige tijden al een hoog niveau van jeugdwerkloosheid, de overschrijding van de 50%-kaap is hier het resultaat van een aanwas met om en bij de 30 procentpunten.

Slotsom

De clustering van de Europese regio's blijft een nuttige oefening. Ze brengt op een heldere manier de grote verschillen in dynamiek op de Europese arbeidsmarkten in beeld. Die verschillen zijn in de economische crisisjaren behoorlijk toegenomen. Europa is een unie met vele verschillende snelheden. Dit blijkt vooral uit de dynamische analyse. Duitsland en Oostenrijk zagen hun werkzaamheidsscores verder stijgen. Maar heel wat andere regio's zijn in vrije val. Ze situeren zich zowel in het Zuiden, het Oosten als het Noorden (Ierland). Andere landen en regio's lijken stilaan te barsten onder de aanhoudende druk. Dat wordt duidelijk in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Bekeken vanuit een dynamisch perspectief staat Duitsland op eenzame hoogte. Alle Duitse regio's delen hier in de opmerkelijke vooruitgang in globale werkzaamheid. De wijze waarop dit gerealiseerd is, staat wel bloot aan kritiek. Hierbij wordt dan gewezen op de aangroei van de 'working poor'. Als alternatieven voor werk worden afgesneden en vangnetten worden verwijderd, dan is het aanvaarden van jobs de enige resterende mogelijkheid, hoe slecht de arbeidsvoorwaarden ook zijn. Duitsland heeft inderdaad een stijging gekend in het aandeel

working poor. Kijken we naar de armoederisicograad, maar dan enkel toegepast op de werkenden, dan zien we een stijging van 4,8% in 2005 naar 7,1% in 2010. In procentpunten uitgedrukt gaat het om de sterkste stijging in de Europese Unie. In globaal niveau zijn sommige andere West-Europese en Scandinavische landen echter niet ver verwijderd: Denemarken komt uit op 6,5%, Zweden op 6,6% en het Verenigd Koninkrijk op 6,7%. Zwitserland piekt overigens op 7,5%, Luxemburg zelfs op 10,6%.³

Hoe brengt Vlaanderen het er vanaf? Het Vlaams Gewest is er in de voorbije jaren niet in geslaagd om de kloof met de Europese topregio's substantieel te verkleinen. Afgemeten aan de algemene werkzaamheidsgraad moet Vlaanderen heel wat regio's laten voorgaan. Vlaanderen vormt een cluster met hoofdzakelijk Franse en Noord-Italiaanse regio's, maar scoort binnen die groep wel relatief goed. Positief is dat onze arbeidsmarkt tot hiertoe de crisis behoorlijk heeft doorstaan. Uit de dynamische analyse leren we dat Vlaanderen bij de regio's hoort die in het zadel blijven. Vooral afgemeten aan het relatief lage armoederisico en de in Europees vergelijkend perspectief lage jeugdwerkloosheid is de indeling in cluster 4 eigenlijk een onderwaardering.

Het pijnpunt blijft echter de lage werkzaamheid bij 55-plussers. Immers, kijken we enkel naar de 25- tot 49-jarigen, dan haalt Vlaanderen een niveau dat vergelijkbaar is met de top in Europa. De Vlaamse score bij de 55-plussers blijft daarentegen ver achter bij de 50%-norm vooropgesteld in de 2020-doelstellingen. Gezien het toenemend kwantitatief belang van de 50- en 55-plussers in de bevolking op arbeidsleeftijd, blijft een substantiële opwaardering van de algemene werkzaamheidsgraad in deze leeftijdsklasse de eerste prioriteit in het streven naar een sterker economisch draagvlak en minder 'afhankelijken'. In moeilijke economische tijden komt hier de uitdaging bij om de stijging in werkzaamheid bij 55-plussers zo te realiseren dat ze niet koste gaat van een stijgende jeugdwerkloosheid.

Een tweede zorgpunt zijn de arbeidsmarktprestaties van Brussel en het Waals Gewest. Ze steken erg schril af tegen de nochtans eerder 'gemiddelde' prestatie van de Vlaamse arbeidsmarkt. Beide gewesten zijn er de afgelopen jaren niet in geslaagd

om uit de staart van het Europese peloton op te klimmen, al hebben ze vergeleken met veel andere staartregio's behoorlijk stand gehouden in volle crisistijd.

*Luc Sels
Wim Herremans
Steunpunt WSE*

Noten

1. NUTS: nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek.
2. In het rapport wordt ook informatie gegeven over bij-schattingen en correcties voor ontbrekende gegevens in de dataset.
3. Bron: EU-SILC 2010.